

Begravningsvapen från Frödinge kyrka

Konsivering av måleri i Gröna salen, Kalmar slott

Frödinge socken, Vimmerby kommun, Kalmar län, Småland,
Vimmerby pastorat, Linköpings stift

Maria Höjer och Frida Christiansen

Konsiveringsrapport 2026

Diarienummer: KLM 2024:171 Länsstyrelsens dnr: 433-5526-2024

Begravningsvapen från Frödinge kyrka

Konservering av måleri i Gröna salen, Kalmar slott

Frödinge socken, Vimmerby kommun, Kalmar län, Småland,
Vimmerby pastorat, Linköpings stift

Författare och handledning: Maria Höijer

Foto och konservering: Frida Christiansen

Layout: Stefan Siverud

Diarienummer: Kalmar läns museum: KLM 2024:171

Länsstyrelsen: 433-5526-2024

Beslutsdatum Ist: 2024-10-29

Beställare: Vimmerby pastorat, Linköpings stift

Kontaktperson: Fredrik Lennmann, fredrik.lennmann@svenskakyrkan.se

Övriga handlingar: Förvaras i Kalmar läns museums topografiska arkiv

Sändlista rapport: Länsstyrelsen, Riksantikvarieämbetet ATA, församlingen, stiftet

Innehåll

KLM 35073 Johan Gyllencaschett d. 1673.	7
Historik.	7
Beskrivning	8
Material och teknik	8
Bevaranderelaterat tillstånd	8
Skaderelaterat tillstånd	8
Åtgärder konservering	9
Klimat/miljö i Gröna salen	9
Åtgärder restaurering	9
Notater om framtida forskning/notater från konservator.	9
Använda material	10
Bildbilaga	11
KLM 39649 Pähr Gyllencaschett d. 1703.	24
Historik.	24
Beskrivning	25
Material och teknik	25
Bevaranderelaterat tillstånd	25
Skaderelaterat tillstånd	25
Åtgärder konservering	26
Åtgärder restaurering	26
Notater om framtida forskning/notater från konservator.	26
Använda material	27
Bildbilaga	28
KLM 35070 Petter Vogelhjelm d. 1736.	32
Historik.	32
Beskrivning	33
Material och teknik	33
Klimat/miljö i Gröna salen	33
Bevaranderelaterat tillstånd	34
Skaderelaterat tillstånd	34
Åtgärder konservering	34
Åtgärder restaurering	35
Notater om framtida forskning/notater från konservator.	35
Använda material	35
Bildbilaga	36

Karta över Kalmar län med Frödinge och Kalmar markerade.

KLM 35073

Johan Gyllencaschett d. 1673

Ägare: Frödinge kyrka, Linköpings stift.
Deposition 1877 till Kalmar läns Fornminnesförening, nuvarande Kalmar läns museum av Frödinge kyrka.

Placering: Gröna salen, Kalmar slott.

Konsveringsarbetet är utfört i Margareta-kammaren i anslutning till Gröna salen, Kalmar slott under april/maj 2026 inom ramen för ett samarbetsprojekt 2023–2026 mellan Kalmar läns museum och församlingar i Linköpings och Växjö stift. Åtgärderna var finansierade av KAE och tillstånd för arbetet har givits av länsstyrelsen i Kalmar län (Beslut 2024-10-29 Dnr 433-5526-2024). Efter färdig konservering hängdes begravningsvapnet åter på plats i Gröna salen. Konsveringsarbetet utfördes av målerikonserverator Frida Christiansen i samarbete med målerikonserverator Maria Höijer, projektledare för konserveringsarbetet av begravningsvapnen i Gröna salen/chef för Samlingarna KLM.

Som en del av projektet genomfördes också en informationsinsats kring begravningsvapnen i Gröna salen, som kommer att permanentas med QR-länkar till KLM:s hemsida:

www.kalmarlansmuseum.se/konsvering/pa-gang/konsvering-av-begravningsvapen-pa-kalmar-slott

Mått

Höjd utan bärstång: 132 cm

Höjd med bärstång: 180,5 cm

Bred: 111 cm

Djup: 47 cm

KLM 35073, efter åtgärder.

Historik

Tillverkat 1695 för Johan Gyllencaschett, f. 1670-03-29, d. 1695-05-09 i Stockholm. Använd i Frödinge kyrka, Frödinge socken. Deponerad 1877 av Frödinge församling till Kalmar läns museum.

Johan Gyllencaschett, son till Peter Håkansson adlad Gyllencaschett, född 1629, död 1673 och Anna Sölvverlood, ca1640-1680. Han är begravd i Frödinge kyrka. Han var förare vid livgardet 1688. Begravd i Frödinge kyrka, till vilken fadern gav ett rött altarkläde i testamente efter honom (ur KLM:s lappkatlog). Faderns huvudbaner finns

också hos Kalmar läns museum; KLM 39649 Pähr Gyllencaschett, KLM Mag. (Historik kopierad från KLM Primus-post.)

Beskrivning

KLM 35073. Begravningsvapen, huvudbaner. Tillverkat av trä, skuret och bemålat. Vapenskölden har på svart botten tre förgyllda hjälmar med gallervisir i övre fältet, röd mittbalk därunder tre snedställda röda balkar. Skölden omges på sidor och övre del av symmetriskt fritt ordnad akantus med utsidor i guld och svart (silver), tvärställt på vardera sida, silver på röd botten vänster och guld på svart botten höger. Kröndel framställer två korslagda rustningsbepansrade armar som håller varsin förgylld hjälm. Oval textplatta med nu beig svart färgad botten och svart text. Textplattan omges upptill av olivkvistar med förgyllda frukter och över dessa palmbblad på ömse sidor. Inskrift (otydlig): *Kungl. Maj:ts Tro Tienare och forndne___ Kongl.___den Edle och Wälborne Herre hoos___ H:r Gyllencaschett till___hult. ___Han är född 1670 den 29 Martij och i Herranom affsomnad i Stockholm Anno 1695 den 9 Majj.*

Material och teknik

Föremålets stomme är utförd på en platta av fur, de annstyckade partierna är troligen tillverkade av lind. Dessa delar är anstiftade delvis med träplugg men även med smidda järnspikar. Hela föremålets ovansida är grundat med en lim-kritagrundering. Ytskiktet består av både matta och blanka bemålade partier, samt inslag av förgyllning och försilvring. Den försilvrade ytan har med tiden oxiderat och uppvisar idag en mörk, svart ton.

För att jämna ut skarvarna i träkonstruktionen på akantuskorgarna har pappersremсор (troligen lumpapper) använts. De blad-försilvrade partierna har ställvis inte täckts fullständigt, vilket idag framträder tydligare till följd av oxideringen. Utförandet visar också att större omsorg lagts vid de delar som är synliga för betraktaren, medan exempelvis ovansidan är mindre noggrant bearbetad.

Ett flertal avslutande delar av akantus och palmkvistar saknas över hela ytan.

Bevaranderelaterat tillstånd

Stomme i originalutförande med bärstång och kröndel intakt.

Ytskikt: Original. Dock finns ett frågetecken vad det gäller kanten på textplattans ovandel samt en grå mindre retusch mellan de röda snedställda tvärbalkarna, vilket troligen är ett tidigt sekundärt restaureringsmåleri.

Lim-krita grundering över hela ytan, bemålat med matta och blanka partier i grönt (troligen oljefärg) rött (två olika röda tvärbalkarna – cinnober och inuti akantuskorgar(– mönja?), svart (troligen limfärg/tempera - bindemedel ej fastställt), förgyllning (guld) och silver oxiderat (svart).

Skaderelaterat tillstånd

Ytskikt: Ställvis bortfall av ytskikt över hela ytan. Spjälkning/flagning (i rullar) i mycket kraftig omfattning, med ursprung i grunderingsskiktet, av grundering-, färg- och metallskikt över hela ytan. Grunderingen är troligen limstark, då flagorna av ytskikt är uppskalade i lockar och stundtals även rullar och spjälkar mellan grundering och stomme, genom alla ytskikt.

Ytan var mycket kraftigt smutsad med tjockt lager av löst bunden ytsmuts och hårt bunden ytsmuts med störst ansamlingar på ovansidor.

Stomme: Det finns en vertikal konstruktionspricka genom hela bottenplattan strax till höger om bärstången från betraktarens sida och på objektets vänstra sida.

Saknade delar: Utstickande mindre delar toppar av akantus och palmbblad över hela ytan, särskilt i det övre partiet vid hjälmen. På högra sidan saknas det yttersta varvet av den mittersta akantuskorgen mot ytterkanten.

På vänstra sidan saknas delar av det yttersta varvet av den mellersta akantuskorgen, men in mot mittplattan.

På mittersta akantuskorgens utåtriktade förgyllda slinga, på vapnets högra sida, fanns en lös del, denna del var upphängd i ett snöre. Ett hål har borrats genom både den lösa delen och tillhörande stommen för att bevara den och hålla den kvar i sin kontext.

Åtgärder konservering

Löst damm avlägsnades med pensel och dammsugarmunstycke på distans, samt hårt bunden smuts med tops och bunden fukt. I tjockare hårt bundna smutsansamlingar gjordes även mekanisk rengöring med hjälp av träverktyg för att bearbeta smutsytan.

Färgskiktet konsoliderades med LMK (Lascaux Medium for Consolidation) 50-50 i vatten, applicerat med kanyl och spruta. På vissa partier användes värmespatel och varmluft för att aktivera limmet (fungerar även som värmeadhesiv efter torkning) och fästa flagorna mot underlaget.

Lösa delar av stommen stabiliserades med fisklim. Den lösa delen, som tidigare var upphängd i ett snöre, återmonterades på sin ursprungliga plats. Montering utfördes så att delen inte riskerar att lossna. Ett mindre hål borrades på den brutna sidan, i både den lösa delen och i stommen. Varefter en träplugg limmades fast med fisklim för att säkerställa stabilitet. En lös del av aktus på objektets vänstra sida som varit fäst med en järnspik gick inte att få på plats fullständigt mot stommen detta åtgärdades genom att ett stöd av en tunn träpinne som mellanlägg och limmades med fisklim.

Järndetaljernas ytor behandlades med 15 % Paraloid B72 för att motverka fortsatt korrosion.

Upphängning: Begravningsvapnets upphängning åtgärdades 2023 av KLM och Kalmar slott i samarbete, vapnets stabilitet och öglor

kontrollerades, nya vajrar anbringades och väggkrok kontrollerades. Vid konserveringstillfället bedömdes upphängningen som stabil och inga nya åtgärder gjordes.

Klimat/miljö i Gröna salen

Klimatet i Gröna salen mäts inte idag på reguljär basis. Klimatloggning gjordes under ett års tid, 2019, inför inlån av KLM 14946 Pehr Stålhammar d. 1701 till Masterprogrammet i konservering Institutionen för Kulturvård, Göteborgs Universitet. Sammanfattningsvis kan sägas att mätningarna visade en uppvärmning till komforttemperatur (bostad) av den lägre graden vintertid, med långsamma svängningar över året i både temperatur och RH%. RH% buffras även av rummets tjocka stenvägg och låg över året 2019 mellan ca 40–60 RH%, vilket är acceptabelt/tillfredställande för föremålskategorin. Ingen mögelpåväxt har noterats, varken på framsidor eller baksidor på de utställda objekten.

Begravningsvapnen har hängt i Gröna salen i över 100 år och anpassningar i stomme och ytskikt till det omgivande klimatet har redan skett. Den största förändringen skedde när rummet först började värmas upp på vintern, vilket då kan ha orsakat vidgning av t.ex konstruktionssprickor och andra rörelser i stommen, vilket i sin tur kan medföra att spjälkning/flagning av ytskikt. Samtliga begravningsvapen hänger utan infall av direkt solljus.

Åtgärder restaurering

De områden där grunderingen var synlig retuscherades med akvarell i en nyans anpassad till den intilliggande originalfärgen. De trärena partierna rengjordes med bunden fukt, men retuscherades inte.

Notater om framtida forskning/notater från konservator

Kemiska analyser: Analyser för identifikation av trästomme (mikroskopi), pigment (t.ex.XRF) och bindemedel (t.ex.FTIR kvarstår att göras för att till fullo förstå objektets sammansättning,

samt polarisationsmikroskop av pigmentsammansättning och skiktföljd, (tunnslip). Vad som antas vara lumppappersremsor för att dölja skarv mellan bottenplatta och annstyckade akantuskor-gar, bör också verifieras. Har bottenplattan varit försilvrad med en nu nedbruten lasyr över ytan? Skulle kunna vara en förklaring till det beigeaktiga nedbrutna utseendet idag. Framstod textplat-tan, liksom de nu svarta fälten mellan de röda bal-karna i silvertton, när den grå färgen applicerades? Analys behövs göras, både av den grå färgen, och textplattans ytskikt för att svara på dessa frågor.

Konstvetenskaplig teknisk analys: Är det 22 år mellan tillverkningstillfällena av faderns och sonens begravningsvapen (antagande i så fall baserat på dödsår)? Begravningsvapnen är snarlika i tekniskt utförande, vad det gäller träskärning, tjocklek på utförandet, färgsättning och övrig ytbehandling. På faderns begravningsvapen förekommer pergamentremsor för att dölja skarvar, på sonens är ett snarlikt förfarande utfört men med lumppapper (troligen). Verktygsspår bör identifieras på båda och jämföras. Kan de ha utförts av samma hantverkare/verkstad? Var låg den? Varven i Kalmar och Karlskrona hade bildhuggarverkstäder – kan begravningsvapnen beställts och utförts av någon av dessa verkstäder? Designade bildhuggarna begravningsvapnen eller ritades förlagor av någon annan och vem i så fall? Båda begravningsvapnen är högkvalitativa i

design och tekniskt utförande.

Kulturhistorisk analys: Värt att notera är att på KLM 39649 Pär Gyllencaschett (d. 1673) är de tre förgyllda hjälmarna på begravningsvapnets mittfält av typen stormhatt/morionhjälm. På sonens begravningsvapen KLM35073 Johan Gyllencaschett (d. 1695), har dessa ersatts med öppna visirhjälm av rustningstyp. Stormhattar/morionhjälm och visirhjälm användes parallellt under 1500–1600-tal. Är det en moderniseringsfråga för att göra faderns begravningsvapen ”äldre” eller att sonens skulle framstå som ”efterföljande”? Eller är det en aspekt av ökande/ändrade sociala ambitioner/förutsättningar i familjen, då rustningar och öppna visirhjälm tillhörde officerskåren (adel) och stormhattar/morionhjälm ofta användes av soldater. Denna fråga skulle också kunna analyseras vidare.

Slutsats: Med hjälp av ovanstående analyser skulle resonemang kunna föras kring tillverkningstillfälle och verkstadsanknytning och hjälpa oss till fördjupad kunskap på ett flertal områden.

Använda material

Akapad

Akvarell

Avjoniserat vatten

Bunden fukt

Fisklim Kremer Pigmente DE

Lascaux Medium for Consolidation 50/50 spätt med vatten

Luftvärme munstycke

Paraloid B72 15 %

Värmespatel

Bildbilaga

Helbild före.

Helbild efter rengöring och konsolidering.

Helbild efter retuscheri.

Kröndel före åtgärder.

Kröndel före, detaljbild upprullade flagnande ytskikt.

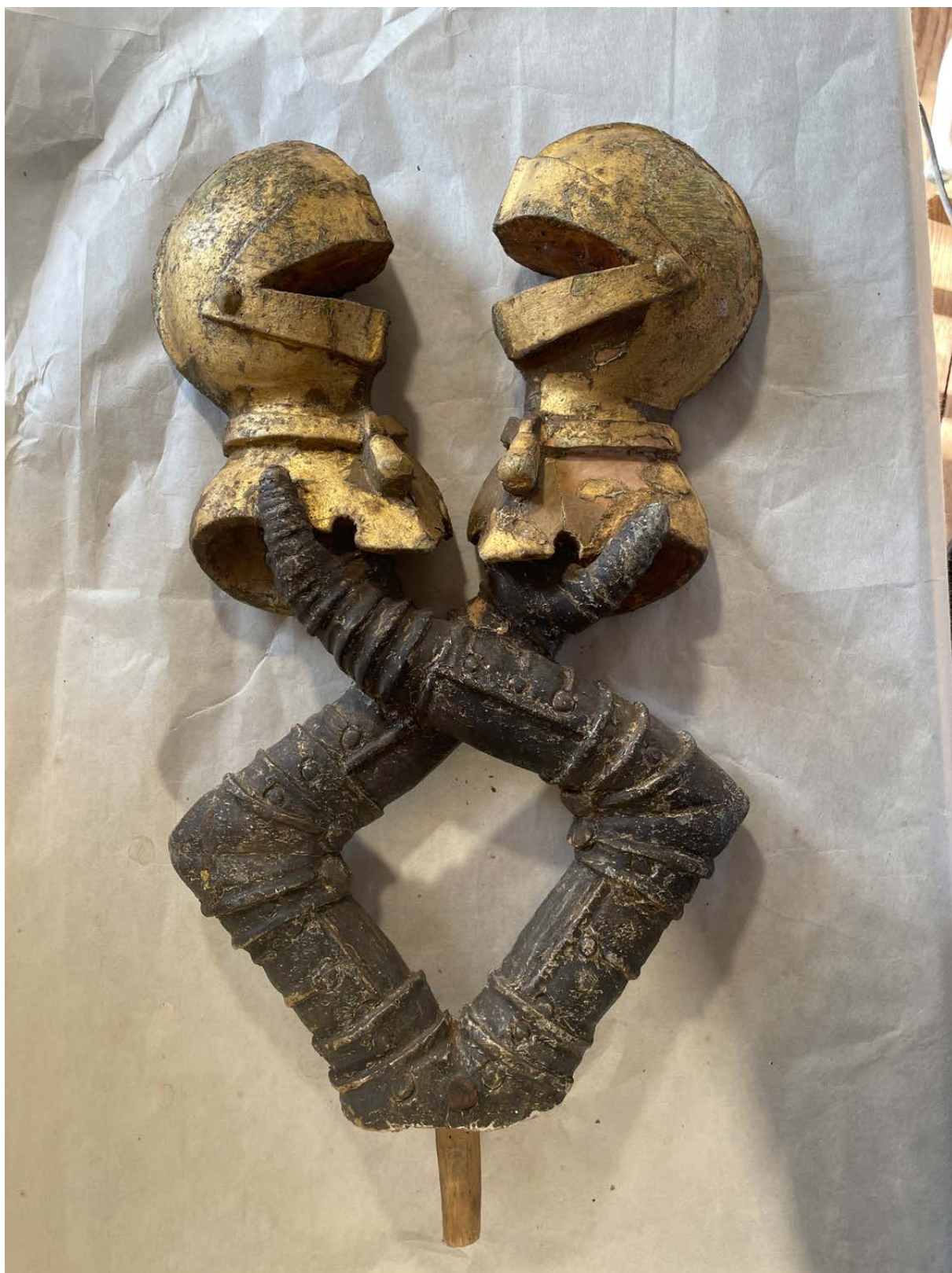
Kröndel före, detaljbild upprullade flagnande ytskikt.

Kröndel före, detaljbild upprullade flagnande ytskikt.

Kröndel efter rengöring och konsolidering.

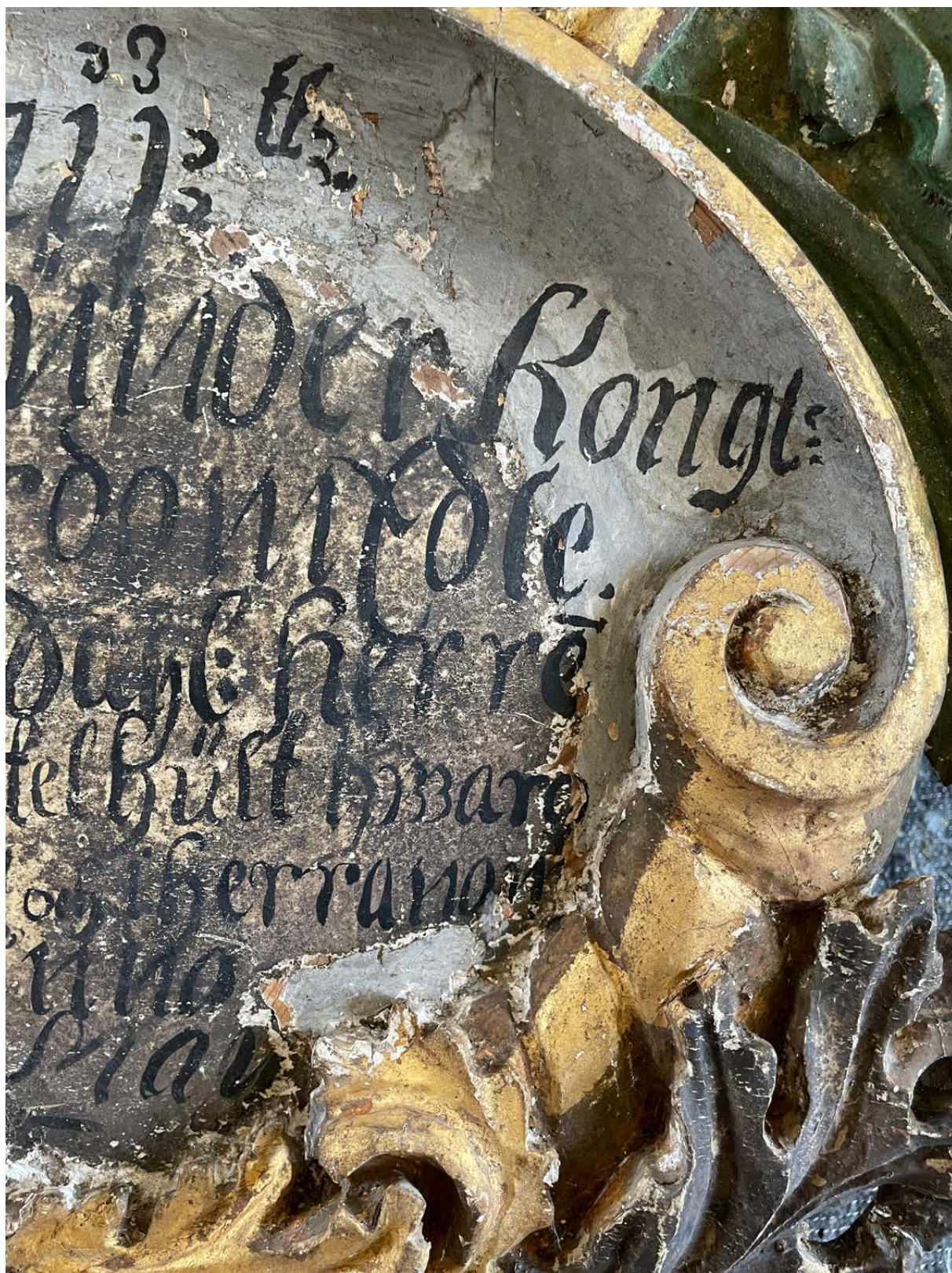
Körndel efter retuschering.

Textplatta detalj före åtgärd.

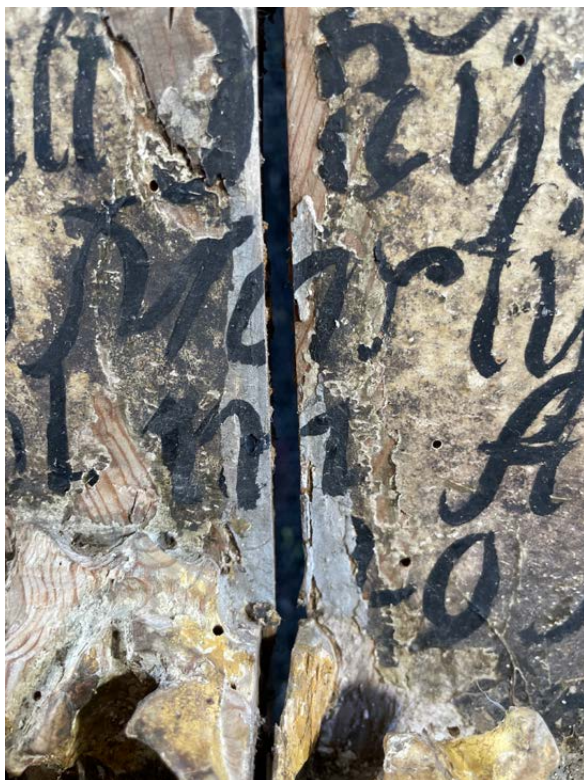
Textplatta efter rengöring och konsolidering.

Textplatta, detalj av text och ytsikt efter konsolidering och rengöring.

Textplatta efter retuscheriing.

Textplatta, detalj av text och ytskikt efter.

Textplatta, detalj av text och ytskikt efter.

Ovansidans ytskikt var smutsig. Här är halva rengjord.

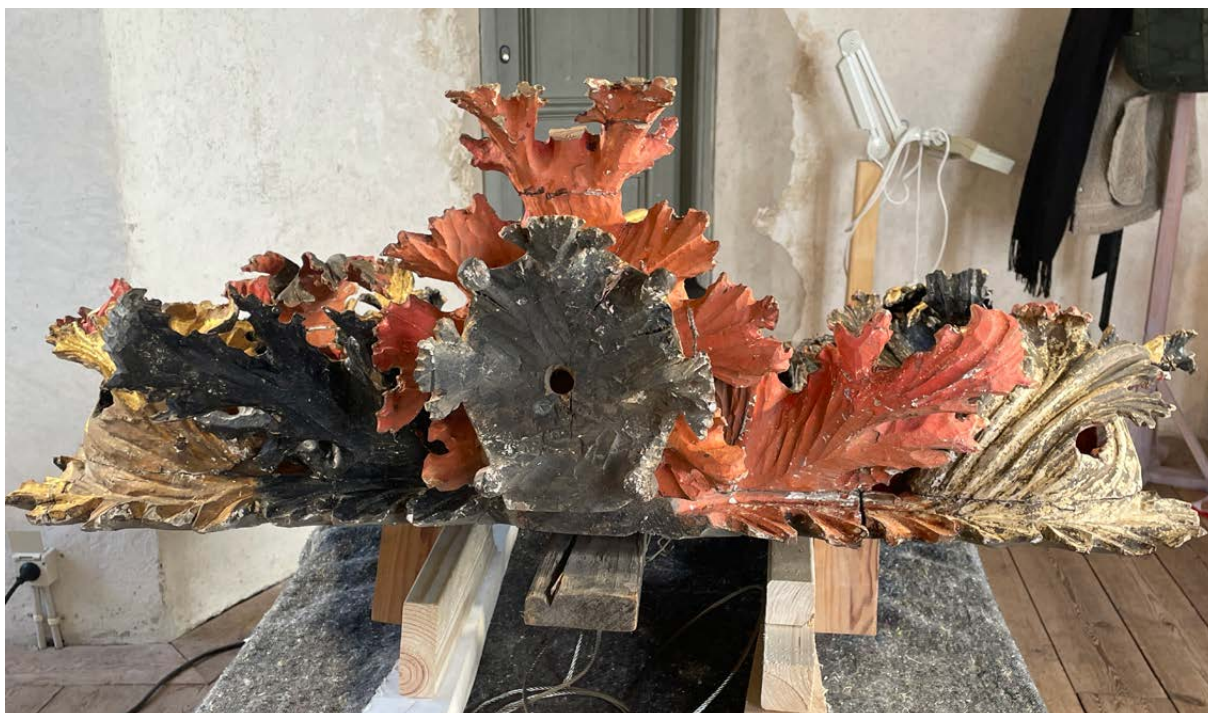
Smutsigt ytskikt före åtgärd, detalj.

Smutsigt ytskikt före åtgärd, detalj. Lumpapper skymtas i skarven.

Smutsigt ytskikt före åtgärd, detalj.

Ovansidan efter rengöring och konsolidering.

Smutsig baksida före åtgärd.

Smutsig baksida före åtgärd, detalj.

Lös del av akantus, detalj före.

Lös del av akantus, detalj limning och fästning.

Ytskikt akantus, detalj före.

Ytskikt efter rengöring och konsolidering, detalj.

KLM 39649

Pähr Gyllencaschett d. 1703

Ägare: Frödinge kyrka, Linköpings stift

Placering: KLM Magasin

Konsveringsarbetet är utfört i museets tidigare magasinshållning på plan 5 i Ångkvarnen under januari/februari 2026 inom ramen för ett samarbetsprojekt 2023–2026 mellan Kalmar läns museum och församlingar i Linköpings och Växjö stift. Åtgärderna var finansierade av KAE och tillstånd för arbetet har givits av länsstyrelsen i Kalmar län (Beslut 2024-10-29 Dnr 433-5526-2024). Efter färdig konservering karantänspackades begravningsvapnet och överfördes till KLM:s nya magasin. Konsveringsarbetet utfördes av målerikonserverator Frida Christiansen i samarbete med målerikonserverator Maria Höijer, projektledare för konserveringsarbetet av begravningsvapnen i Gröna salen/chef för Samlingarna KLM.

Som en del av projektet genomfördes också en informationsinsats kring begravningsvapnen i Gröna salen, som kommer att permanentas med QR-länkar till KLM:s hemsida:

www.kalmarlansmuseum.se/konsvering/pa-gang/konsvering-av-begravningsvapen-pa-kalmar-slott

Mått

Bredd: 120 cm

Höjd: 145 cm

Djup: 35 cm

Historik

Använd i Frödinge kyrka. Deponerad 1877 av Frödinge kyrka.

KLM 39649, efter åtgärder.

Huvudbaner för Peter Håkansson, adlad Gyllencaschett, född 1629, död 1673. Han var kapten vid Smålands husarregemente. Han var gift två gånger, första gången med Anna Sölfverlood (ca 1640–1680), begravd i Frödinge kyrka. De fick flera döttrar och en son. Sonen hette Johan Gyllencaschett född 1670, död 1695 i Stockholm. Han är begravd i Frödinge kyrka. Han var förare vid livgardet. Hans huvudbaner finns också hos Kalmar läns museum. (KLM350073) och är utställt i Gröna salen, Kalmar slott.

Peter Gyllencaschets andra fru hette som ogift Christina Bordon och var dotter till översten vid Dalregementet Johan Bordon och Regina Sinclair. Tillsammans fick de tre döttrar, varav den ena hette Regina Gyllencaschett, död 1753 på Möckelhult, Frödinge socken. Regina Gyllencaschett var gift med Peter Vogel, adlad Vogelhielm (ej introducerad), död 1736 på Möckelhult, Frödinge socken. Han var överjägmästare i Kalmar och Jönköpings län och tidigare major vid tyska livregementet till fots. Peter Vogelhielms huvudbaner finns i Kalmar läns museums samlingar (KLM35070). (Kopierat ur KLM Primus-post.)

Beskrivning

KLM 39649. Begravningsvapen, huvudbaner. Vapenskölden har på svart botten tre förgyllda hjälmar med i övre fältet. (modellen på hjälmen är av typen stormhatt/morionhjälm), röd mittbalk därunder tre snedställda röda balkar. Skölden omges på sidor och övre del av symmetriskt fritt ordnad akantus i övre partiet med utsidor i guld och svart (silver) på svart botten och mot sidorna ordnad i tre akantuskorgar i fallande storlek mot nedre delen. (Främre delen av den förgyllda hjälmen med gallervisir, finns som lös del). Oval textplatta med musselformade kanter, guldfärgad botten och svart text. På ömse sidor utgående från textplattan, Palmblad och förgylld fana med band i svart och rött. Inskription textplatta: *KONGL MAY:tz Troo Tienare och Capitein under Smålands Infanteri Regemente I Callmare Lähn. Den Edle och Wälborne SAHL. H. PÄHR GYLLENKASIET Herre till Möckelhult Födder A:o 1629. I Julij och I Herranom Afsomnade i Möckelhult d 20 October 1703.*

Material och teknik

Bottenplatta av fur, med anstiftade skurna delar, akantus mm i lövträ, troligen av lind.

Lim-krita grundering över hela ytan, bemålat med matta och blanka partier i grönt (troligen oljefärg) rött, svart (troligen limfärg/tempera, bindemedel ej fastställt), förgyllning (guld) och silver oxiderat (svart).

Bevaranderelaterat tillstånd

Stomme: I originalutförande

Ytskikt: Originalutförande

Skaderelaterat tillstånd

Stomme: Avbrutna toppar på akantus, ställvis över hela ytan, avbrutna delar palmblad höger sida.

Ytskikt: Spjälkning flagning över hela ytan, omfattande partiellt bortfall ned till grundering och ned till stomme. Grunderingsskiktet är poröst och uppvisar hög grad av nedbrytning (lim). Löst bundet damm och hårt bunden ytsmuts över hela ytan över hela ytan.

Saknade delar: Bärstång, hjälmprydnad. Främre delen av hjälmen (visir) finns men förvaras separat.

Föremålets stomme är utförd på en platta av fur, de annstyckade partierna är troligen tillverkade av lind. Dessa delar är anstiftade delvis med träplugg, men även med smidda järnspikar. Hela föremålets ovasida är grundat med en lim-kritagrundering. Ytskiktet består av både matta och blanka bemålade partier, samt inslag av förgyllning och försilvrering. Den försilvrade ytan har med tiden oxiderat och uppvisar idag en mörk, svart ton.

För att jämna ut/dölja skarvarna i träkonstruktionen på akantuskorgarna, mellan stomme och anstiftade delar, har pergamentremsor (skinn) limmats i skarven, innan grunderingen påförts. De blad-försilvrade partierna har ställvis inte täckts fullständigt, vilket idag framträder tydligare till följd av oxideringen. Utförandet visar också att större omsorg lagts vid de delar som är synliga för betraktaren, medan exempelvis ovasidan är mindre noggrant bearbetad.

Ett flertal avslutande delar av akantus och palmkvistar saknas över hela ytan. Den främre annstyckade delen av visiret är lös och förvaras som separat del.

Upphängning: Objektet kommer att förvaras liggande i KLM Magasin.

Åtgärder konservering

Löst damm avlägsnades med pensel och dammsugarmunstycke på distans, samt hårt bunden smuts med tops och bunden fukt. I tjockare hårt bundna smutsansamlingar gjordes även mekanisk rengöring med hjälp av träverktyg för att bearbeta smutsytan.

Färgskiktet konsoliderades med LMK (Lascaux Medium for Consolidation), applicerat med kanyl och spruta. På vissa partier användes värmespatel och varmluft för att återaktivera limmet och fästa flagorna mot underlaget. De områden där grunderingen var synlig retuscherades med akvarell i en nyans anpassad till den intilliggande originalfärgen. De trärena partierna rengjordes med bunden fukt, men retuscherades inte.

Lösa delar av stommen stabiliserades med fisklim.

Hjälmens framsida (visir) fästes inte vid begravningsvapnet utan förvaras för sig. Bedömning gjordes att denna del var för tung för att endast fästas med fisklim och skulle behöva ett flertal nya pluggar för att sättas på plats. Detta moment bedömdes som icke nödvändigt då objektet kommer att fortsatt förvaras i KMLs Magasin.

Järndetaljernas ytor behandlades med 15 % Paraloid B72 för att motverka fortsatt korrosion.

Objektets undersida rengjordes med mjuk AKAPAD, som borstades bort med pensel och damsugarmunstycke på distans.

Åtgärder restaurering

Ingen retuschering utfördes eftersom objektet förvaras i KLM Magasin.

Analys: Inga analyser utfördes vid konserveringstillfället

Notater om framtida forskning/notater från konservator

Kemiska analyser: Analyser för identifikation av trästomme (mikroskopi), (t.ex.XRF) pigment och (t.ex.FTIR) bindemedel kvarstår att göras för att till fullo förstå objektets sammansättning, samt polarisationsmikroskop av pigmentsammansättning och skiktföljd, (tunnslip). Vad som antas vara pergamentremsor för att dölja skarv mellan bottenplatta och annstyckade akantuskorgar, bör också verifieras.

Konstvetenskaplig teknisk analys: Är det 22 år mellan tillverkningstillfällena av faderns och sonens begravningsvapen (antagande i så fall baserat på dödsår)? Begravningsvapnen är snarlika i tekniskt utförande, vad det gäller träskärning, tjocklek på utförandet, färgsättning och övrig ytbehandling. På faderns begravningsvapen förekommer pergamentremsor för att dölja skarvar, på sonens är ett snarlikt förfarande utfört, men med lumpapper (troligen). Pergamentremsor för att dölja skarvar är enligt min mening ovanligt när tiden närmar sig 1700. Verkade utföraren som ett led av en lång hantverkstradition? Verktygsspår bör identifieras på båda och jämföras. Kan de ha utförts av samma hantverkare/verkstad? Var låg den? Varven i Kalmar och Karlskrona hade bildhuggarverkstäder – kan begravningsvapnen beställts och utförts av någon av dessa verkstäder? Designade bildhuggarna begravningsvapnen eller ritades förlagor av någon annan och vem i så fall? Båda begravningsvapnen är högkvalitativa i design och tekniskt utförande.

Kulturhistorisk analys: Värt att notera är att på KLM 39649 Pär Gyllencaschett (d. 1673) är de tre förgyllda hjälmarna på begravningsvapnets mittfält av typen stormhatt/morionhjälm. På sonens begravningsvapen KLM35073 Johan Gyllencaschett (d. 1695), har dessa ersatts med öppna visirhjälm av rustningstyp. Stormhattar/morionhjälm och visirhjälm användes parallellt under 1500-1600-tal. Är det en moderniseringsfråga för att göra faderns begravningsvapen "äldre" eller att sonens skulle framstå som

”efterföljande”? Eller är det en aspekt av ökande/ändrade sociala ambitioner/förutsättningar i familjen, då rustningar och öppna visirhjälmars tillhörde officerskåren (adel) och stormhattar/morionhjälmars ofta användes av soldater. Denna fråga skulle också kunna analyseras vidare.

Slutsats: Med hjälp av ovanstående analyser skulle resonemang kunna föras kring tillverkningsstillfälle och verkstadsanknytning och hjälpa oss till fördjupad kunskap på ett flertal områden.

Använda material

Akapad
Avjoniserat vatten
Bunden fukt
Fisklim Kremer Pignente DE
Lascaux Medium for Consolidation 50/50 med vatten
Luftvärme pistol
Paraloid B72 15 %
Värmespatel

Bildbilaga

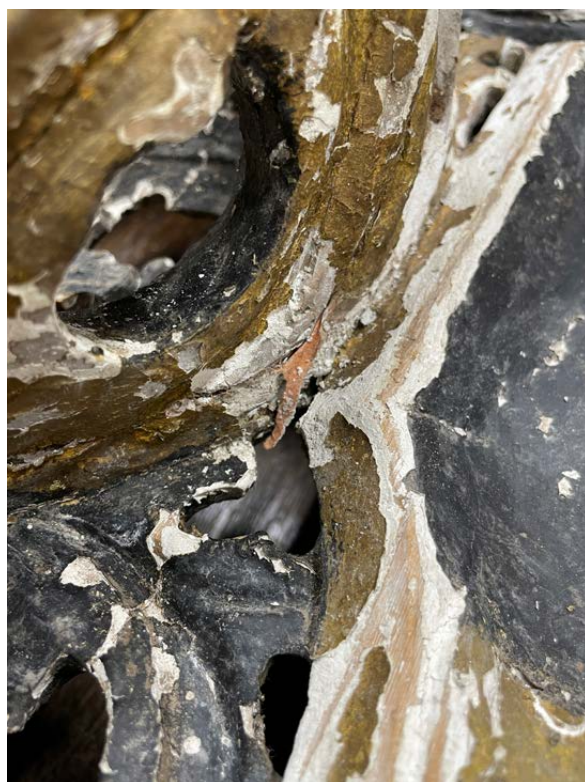
Helbild före.

Helbild efter.

Detaljbild, smuts.

Detaljbild, pergamentremsa.

Detaljbild, spjälkning flagning.

Detalj, konsoliderat och rengjort.

Lösa delar av hjälm, före åtgärder.

KLM 35070

Petter Vogelhjelm d. 1736

Ägare: Frödinge kyrka, Linköpings stift. Deposition 1877 till Kalmar läns Fornminnesförening, nuvarande Kalmar läns museum av Frödinge kyrka.

Placering: Gröna salen, Kalmar slott.

Konsveringsarbetet är utfört i Margareta-kammaren i anslutning till Gröna salen, Kalmar slott under april/maj 2026 inom ramen för ett samarbetsprojekt 2023-2026 mellan Kalmar läns museum och församlingar i Linköpings och Växjö stift. Åtgärderna var finansierade av KAE och tillstånd för arbetet har givits av länsstyrelsen i Kalmar län (Beslut 2024-10-29 Dnr 433-5526-2024). Efter färdig konservering hängdes begravningsvapnet åter på plats i Gröna salen. Konsveringsarbetet utfördes av målerikonserverator Frida Christiansen i samarbete med målerikonserverator Maria Höijer, projektledare för konserveringsarbetet av begravningsvapnen i Gröna salen/chef för Samlingarna KLM.

Som en del av projektet genomfördes också en informationsinsats kring begravningsvapnen i Gröna salen, som kommer att permanentas med QR-länkar till KLM:s hemsida:

www.kalmarlansmuseum.se/konservering/pa-gang/konservering-av-begravningsvapen-pa-kalmar-slott

Mått

Höjd: 164 cm

Bredd: 138 cm

Djup: 39 cm

KLM 35070, efter åtgärder.

Historik

Tillverkad 1736 för major Petter Vogelhjelm, född 1680-10-25, död 1736-12-27. Använd i Frödinge kyrka. Deponerad från Frödinge kyrka 1877 till Kalmar läns museum.

Petter Robach, adl. Vogelhjelm 1720, major och överjägmästare i Kalmar län, bodde 1729 på Möckelhult i Frödinge socken. G.m. Regina Gyllencaschett, dotter av kaptenen Peter Håkansson, adl. Gyllencaschett. (Ur KLM:s lappkatalog).

Beskrivning

KLM 35070. Begravningsvapen, huvudbaner. Tillverkat av trä, bemålat. Begravningsvapnet har i sin helhet form av sk. Fransk sköld, rakt avslutat upptill och konkava sidor som möts i en spets nedtill. Färgställningen är övervägande blått, silver (nu svart), svart och guld.

Vapen med delad sköld, i övre delen en t.h. svart stiliserad rovfågel stående med utbredda vingar mot guldgrund, i nedre en hjälm med slutet visir i silver mellan två kanonkolor. Överst en visirhjälm (de tre mittersta förgyllda visirdelarna saknas) i silver och guld med röd insida, bröstplåt i silver (svart) med förgyllda kanter. Hjälmpartiet är omgivet av utbredda blå akantusblad på båda sidor. Begravningsvapnet är rakt avslutat upptill. På hjälmen en hjälmkudde/turban i blått sammanhållen av guldband. Krönstycket tidigare beskrivet med en tillhörande ”en fanstång mellan två blå fanor” (saknas). Tre skurna vida akantuskorgar i fallande storlek nedåt på ömse sidor om mitt skölden, blå bottenfärg och insidor, akantus i guld och silver (nu svart) Musselformad (insida) textplatta, silverfärgad botten (nu svart) med text i guldfärg (rivet guld i olja). Textplattan avslutas mittunderst av förgylld mindre mussla, utsida av skal. På ömse sidor, utgående från textplattans nederdel en kvist av palmblad vars blad hålls samman med ett silverfärgat (nu svart) veckat band på mitten. Färger: övervägande blå (smalt), röda detaljer, svart fågel, gröna palmkvistar, guld och silver. Insription på textplatta: *Kongl. Maj:ts Tro Tienare och Major vid Hennes Kongl. Maj:ts Drottningens Liff Regemente till Foth, Wälborne Herr Petter Vogelhjelm, född i Stockholm åhr 1680 den 25 Octob. och Sahl. i Herranom afsomnad på säteriet Mijckelhuss den 27 Decemb:r Anno 1736.*

Material och teknik

Stomme: Bottenplatta av fur med annstyckade delar, hjälm med bröstplåt, akantuskorgar, akantusblad och palmkvistar av lövträ. Övrigt är skuret direkt i bottenplattan. Bottenplattan består av 4 sammanfogade delar. Vertikala konstruktionsprickor är synliga mellan samtliga delar.

Ytskikt: Grundering av krita/lim, troligen med tillsats av ägg, (bör analyseras). Grunderingen är mycket tjock 2-3mm och äggskalshård och blank. Under förgyllning och försilvring i begravningsvapnets översta del, finns en tunn röd bolusstrykning, denna bolusstrykning blir tunnare och saknas i allt högre del på begravningsvapnets nedre ursprungligen förgyllda och försilvrade partier. Textplattans text är målad med rivet guld i olja. Blå partier utgörs av smalt i lim, likaså de röda partierna, troligen cinnober, är målade med limfärg. Palmbladens gröna färg är troligen ett kopparpigment i olja/tempera. Svarta partier t.ex rovfågel, olja/tempera. Inga lasyrer kunde iakttas.

Upphängning: Begravningsvapnets upphängning åtgärdades 2023 av KLM och Kalmar slott i samarbete, vapnets stabilitet och öglor kontrollerades, nya vajrar anbringades och väggkrok kontrollerades. Vid konserveringstillfället bedömdes upphängningen som stabil och inga nya åtgärder gjordes.

Klimat/miljö i Gröna salen

Klimatet i Gröna salen mäts inte idag på reguljär basis. Klimatloggning gjordes under ett års tid, 2019, inför inlån av KLM 14946 Pehr Stålhammar d. 1701 till master programmet i konservering Institutionen för Kulturvård, Göteborgs Universitet. Sammanfattningsvis kan sägas att mätningarna visade en uppvärmning till komforttemperatur (bostad) av den lägre graden vintertid, med långsamma svängningar över året i både temperatur och RH%. RH% buffras även av rummets tjocka stenvägg och låg över året 2019 mellan ca 40-60 RH%, vilket är acceptabelt/tillfredställande för föremålskategorin. Ingen mögelpåväxt har noterats, varken på framsidor eller baksidor på de utställda objekten.

Begravningsvapnen har hängt i Gröna salen i över 100 år och anpassningar i stomme och ytskikt till det omgivande klimatet har redan skett. Den största förändringen skedde när rummet först började värmas upp på vintern, vilket då kan ha orsakat vidgning av t.ex konstruktionssprickor

och andra rörelser i stommen, vilket i sin tur kan medföra att spjälkning/flagning av ytskikt. Samtliga begravningsvapen hänger utan infall av direkt soljus.

Bevaranderelaterat tillstånd

Stomme: Originalutförande.

Ytskikt: Originalutförande.

Skaderelaterat tillstånd

Stomme: Delvis nedbruten, se saknade delar. Bottenplattan består av 4 sammanfogade delar. Vertikala konstruktionssprickor är synliga mellan samtliga delar.

Saknade delar: Bärstång saknas. Krönstycke saknas. Akantusblad saknas i stor omfattning i vapnets öre del och på vapnets högra sida, den översta akantuskorgen saknar här sitt yttersta varv.

Ytskikt: Kraftigt smutsat, särskilt på horisontal partier över hela ytan. Löst bundet damm och hårt bunden ytsmuts över hela ytan. Fågelspillning förekom på begravningsvapnets övre delar. På mittfältets blå nederdel, på ömse sidor under bröstplåten finns två större närmast fyrkantiga mekaniska skador, på vapnets högra sida ned till grunderingskiktet med spjälkning ned i grunderingskiktet, på vänster sida ned i måleriskiktet som följd. Ett flertal mekaniska repor förekommer i det blå ytskiktet i samma fält.

Spjälkning/flagning av grundering förekommer ställvis med resta hårda flagor, som dock har vidhäftning i någon sida. De blå och gröna, röda och svarta målade partierna har generellt god vidhäftning.

Spjälkning/flagning av förgyllning/försilvring. Omfattande bortfall av försilvring och förgyllning förekommer över hela ytan, särskilt i nedre partier. Troligen har omfattande skador uppstått ganska snart efter tillverkningstillfället, eftersom den hårda blanka grunderingen till stora delar

saknar ett underliggande bolusskikt och vidhäftningen mellan grundering och metallskikt på så vis varit undermålig redan från början. Före konservering uppvisade metallbelagda partier spjälkning/flagning med pågående bortfall mellan metallskikt och grundering, flagorna var många, små och spröda, över hela ytan. Texten på textplattan är målad med olja som bindemedel och har därför en annan vidhäftning vid grunderingen, därför finns den kvar och är mer stabil. Bortfallen av t.ex. textplattans försilvring, är synliga på bilder, redan under tidigt 1900-tal, då begravningsvapnen var utställda i Gröna salen under Fornminnesföreningens tid.

Åtgärder konservering

Löst damm avlägsnades med pensel och dammsugarmunstycke på distans. Ytskikt med annat bindemedel än lim, rengjordes även med bunden fukt. I tjockare hårt bundna smutsansamlingar gjordes även mekanisk rengöring med hjälp av träverktyg för att bearbeta smutsytan.

Färg- och metallskikt, (förutom blå och röda limfärgspartier) konsoliderades med LMK 50-50 i vatten (Lascaux Medium for Consolidation), applicerat med kanyl och spruta och rengjordes med bunden fukt simultant.

På blå- och röda limfärgspartier där ytskiktet spjälkade hårda fasta flagor mellan stomme och grundering, stabiliserades dessa på plats med fisklim mellan grundering och stomme. Fisklim valdes för att det behövdes ett fylligt medium för fästning och stabilisering av den hårda och tjocka grunderingen. Fisklim har relativt lågt vatteninnehåll och vätte inte det ovanliggande limfärgskiktet genom grunderingen. Dessa flagor bearbetades inte vidare eller försöktes läggas ned mot stommen eftersom bedömningen gjordes att de då skulle knäckas och skadan istället skulle förvärras. Att också punktvis mjuka upp grunderingen utan att skada färgskiktet bedömdes som näst intill omöjligt utan att åsamka skada. Flagorna är därför endast stabiliserade mot stommen och inte nedlagda mot stommen. Där det blå- och

röda färgskiktet bedömdes ha god vidhäftning på stabila partier utfördes torr-rengöring med mjuk AKAPAD med gott resultat.

Lösa delar av stommen stabiliserades med fisklim. En lös del av akantus, på objektets vänstra sida, som varit fäst med en järnspik gick inte att få på plats fullständigt mot stommen detta åtgärdades genom att ett stöd av en tunn träpinne som mellanlägg som limmades med fisklim.

Järndetaljernas ytor behandlades med 15 % Paraloid B72 för att motverka fortsatt korrosion.

Objektets undersida rengjordes med mjuk AKAPAD, som borstades bort med pensel och damsugarmunstycke på distans.

Åtgärder restaurering

De områden där grunderingen var synlig retuscherades med akvarell i en nyans anpassad till den intilliggande originalfärgen. De trärena partierna rengjordes med bunden fukt, men retuscherades inte.

Eftersom bortfall av metallskikt på t.ex textplattans bakgrund, var så omfattande och troligen skett tidigt, valdes att inte retuschera dessa. Bortfallen är en del av objektets tillverkningshistoria och det vore att förvanska objektet att restaureringsmåla dessa partier.

Analys: Inga analyser utfördes vid konserveringstillfället

Notater om framtida forskning/notater från konservator

Kemiska analyser: Analyser för identifikation av trästomme (mikroskopi), pigment (t.ex.XRF) och bindemedel (t.ex.FTIR) kvarstår att göras för att till fullo förstå objektets sammansättning, samt polarisationsmikroskop av pigmentsammansättning och skiktföljd, (tunnslip). Särskilt grunderingens sammansättning vore intressant att analysera.

Övriga notater från konservator: De mekaniska skadorna (fyrkantiga) samt reporna i på mittfältets blå smaltgrund skulle kunna häröra från tidigare förvaring innan objektet kom in till Fornminnesföreningen på 1870-talet. Begravningsvapnet kan ha förvarats liggande på en vind el. dylikt och andra föremål staplats ovanpå. Dammavlagringar i vertikala ytor inuti akantuskorgar talar för att föremålet förvarats liggande under rätt lång tid.

Eftersom boluslagret är ställvis tjockare, särskilt i begravningsvapnets övre delar och närmast obefintligt i de nedre delarna eller strukits tunnare och tunnare, kan det antas att utföraren hade en mindre begränsad mängd bolus som helt enkelt tog slut. Detta, i kombination med den hårda, glatta och (ej sugande) grunderingen, skulle kunna vara en förklaring till de omfattande bortfall av metallskikt som begravningsvapnet uppvisar.

Använda material

Akapad
Akvarell
Avjoniserat vatten
Bunden fukt
Fisklim Kremer Pigmente DE
Lascaux Medium for Consolidation 50/50 spätt med vatten
Luftvärme munstycke
Paraloid B72 15 %
Värmespatel

Bildbilaga

Helbild före konservering.

Helbild efter rengöring och konsolidering.

Helbild efter konservering och retuscherig.

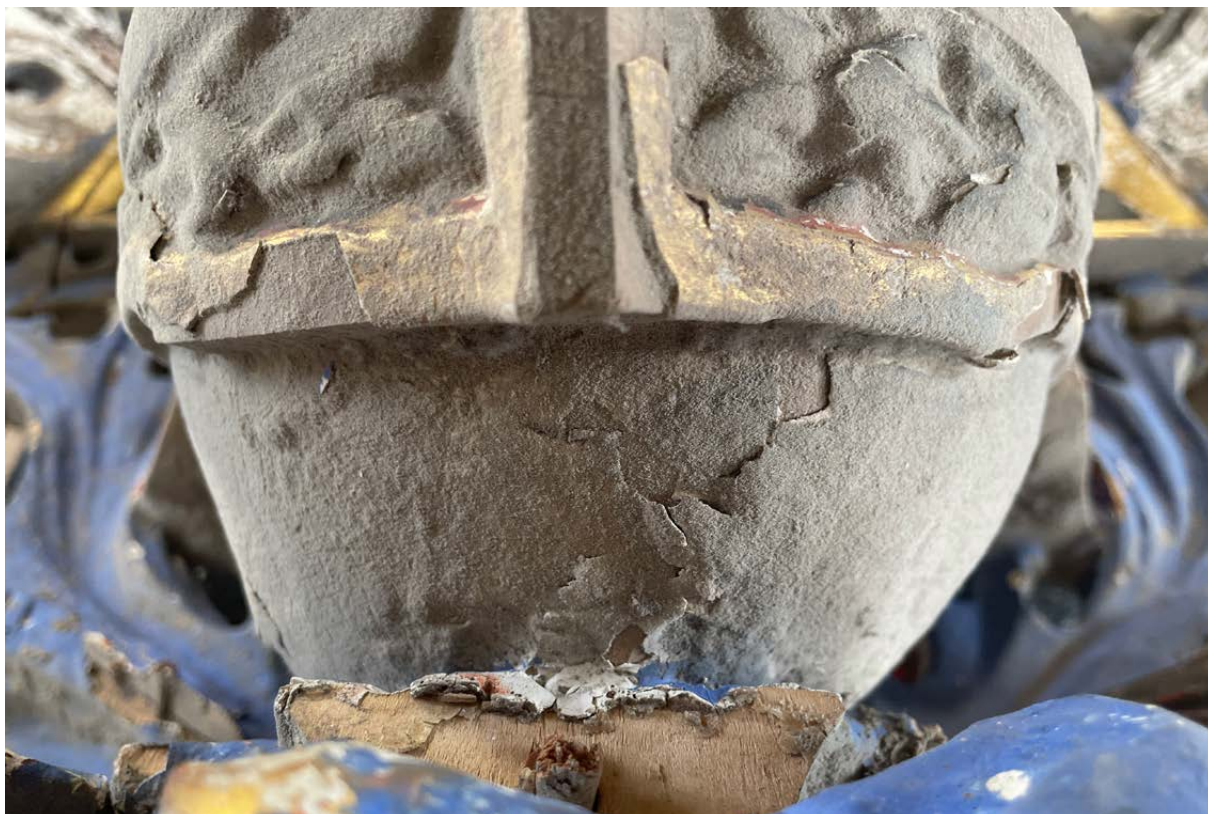
Nedtagning inför konservering.

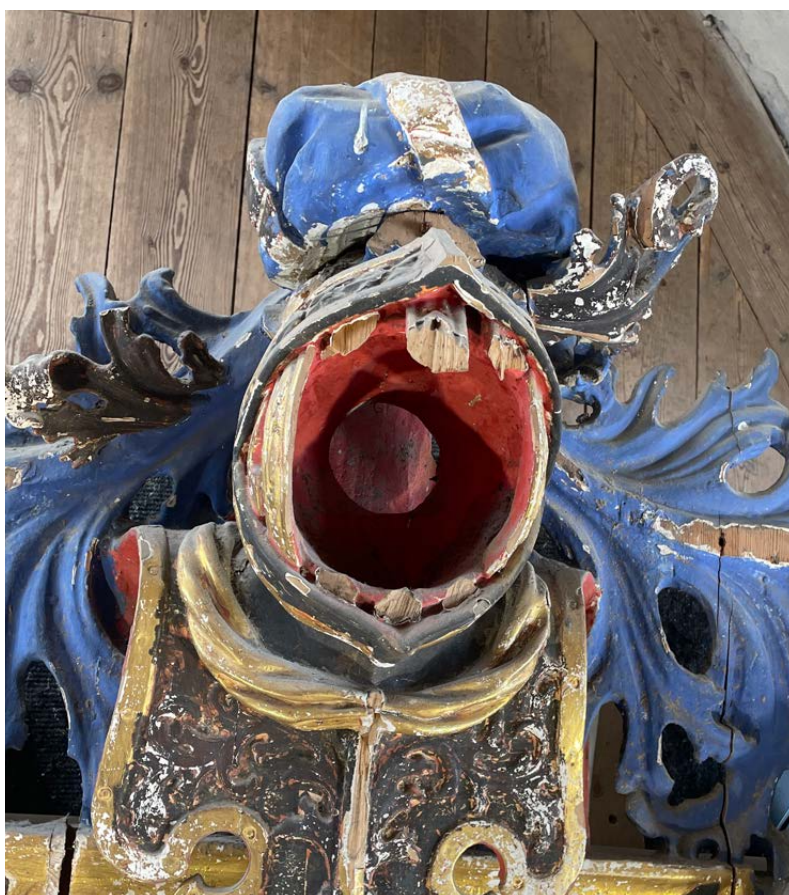
Detalj ovansida, smuts, före konservering.

Detalj, infästning kröndel (saknas), före konservering

Detalj överdel, före konservering.

Detalj överdel, före konservering.

Rengöring, dammsugning.

Efter rengöring och konsolidering.

Efter rengöring och konsolidering, limning av lösa delar.

Detalj textplatta, före konservering.

Detalj textplattans text, före konservering.

Baksidan, efter rengöring.

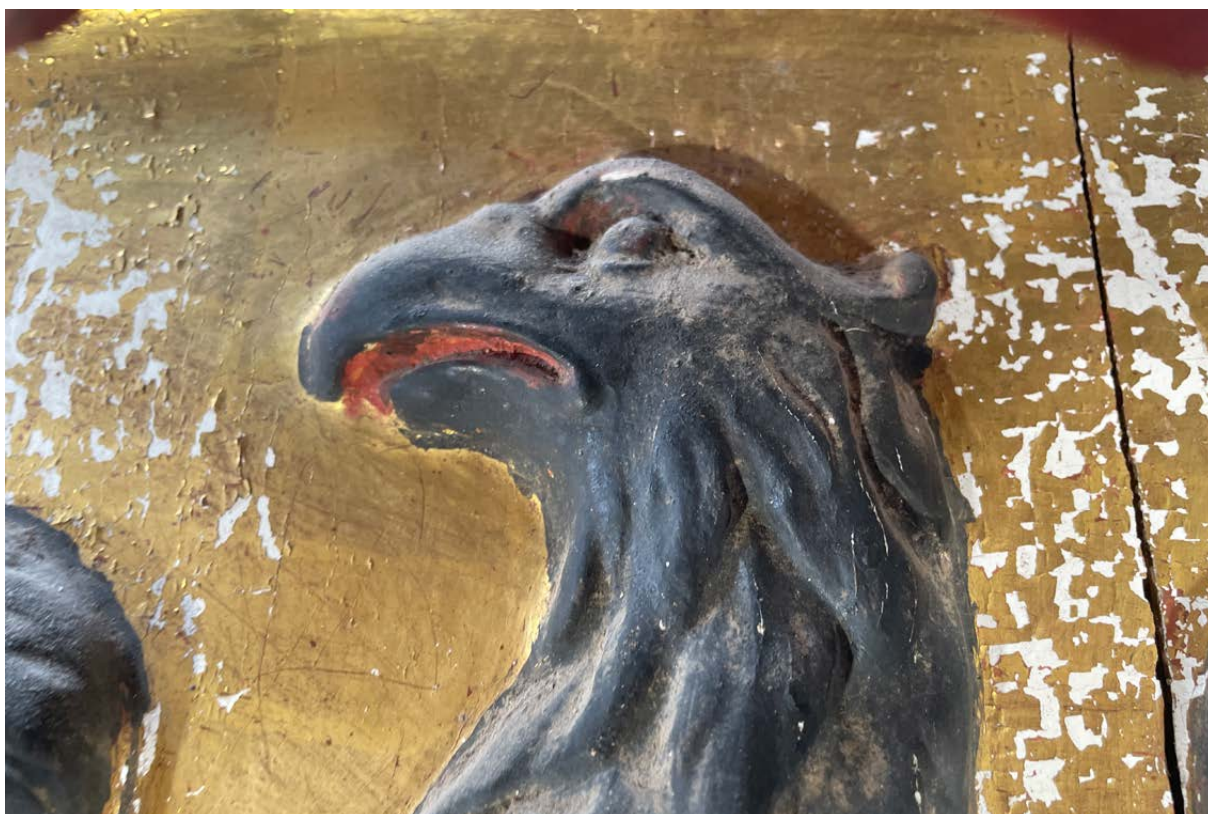
Detalj, smalt blått mittfält, smuts och mekaniska skador före konservering.

Detalj, smalt blått mittfält, smuts och mekaniska skador före konservering.

Detalj, smalt blått mittfält, smuts och mekaniska skador före konservering.

Detalj, spjälkande guldgrund före konservering

Detalj, smalt blått mittfält, smuts och mekaniska skador före konservering.

Detalj av akantus, smuts och skador, före konservering.

Detalj av akantus, smuts och skador, före konservering.

Detalj av akantus, smuts och skador, före konservering.

Detalj av akantus, smuts och skador, före konservering.

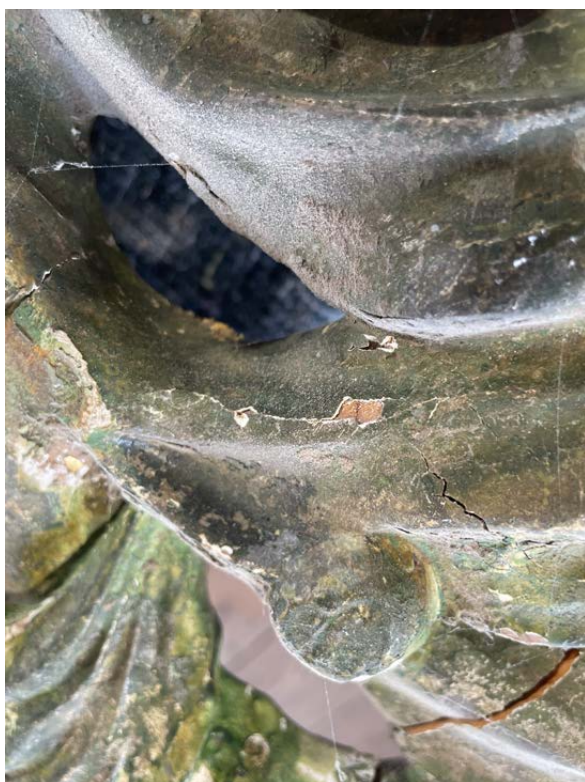
Detalj akantus, lös del, före konservering.

Detalj akantus, lös del, före konservering.

Detalj akantus, säkrad med ståltråd, före konservering.

Detalj av palmblad, smuts och skador, före konservering.

Fästning av färgskikt med LMK under konservering.

Adress Box 104,
S-392 21 Kalmar

Telefon 0480-45 13 00

E-post info@kalmarlansmuseum.se
Webb kalmarlansmuseum.se

